

Datum: 16.07.2026

Medij: Kompas

Rubrika: Bez naslova

Autori: VANJA GLIŠIN

Teme: Evropska komisija

Napomena:

Površina: 3406

Naslov: EVROPSKA UNIJA NA RASKRŠĆU

Strana: 42

CBET

foto: European Union, 202X, licensed under CC BY 4.0

ЕВРОПСКА УНИЈА НА РАСКРШЋУ

Имајући у виду статус ЕУ од 2004. године до данас, с правом постављам питање – зашто је ЕУ у раљама геополитике? Анализирајући услове које су испуниле Румунија и Бугарска за приступање ЕУ и поредећи то са условима које је испунила Србија, јасно је да су суседне државе испуниле знатно мање услова, али су ипак постале чланице Уније

ВАЊА ГЛИШИН

„Европска унија је била лепа док је трајала“, рече-ница је коју сам чуо 2017. године од универзитетског професора из Женева. Прошло је девет година од тада и оно чему сведо-чимо данас све више потврђује ту тезу. Током истраживачког рада сусретао сам се са разли-читим ставовима о ЕУ. Многи ту идеју безусловно бране, истичући само позитивне стране те наддржавне организације. Са друге стране, многи је критикују, истичући само негативне аспек-те и мањкавости таквог система. Међутим, најчешће остајемо ускраћени за објашњење у как-вом контексту су настајале над-државне организације током и након хладног рата, зашто је то битно за разумевање улоге ЕУ и да ли је ЕУ политичка ор-ганизација настала из тежњи европских народа да се уједине или је геополитички пројекат генерисан споља. Односи сила у међународним односима то-ком протеклих векова много пута су показали да нема случај-ности и спонтаних процеса који мењају структуру моћи. Према томе, ни ЕУ као организација која је променила структуру моћи на евроазијском тлу није резултат случајних и спонтаних процеса и унутрашњих тежњи европских народа.

ХЛАДНОРАТОВСКА ПАКТОМАНИЈА

Крај Другог светског рата био је нови почетак за свет у ком су водеће државе настојале да спрече будуће велике сукобе са несагледивим последицама. Иако је хладни рат био пери-од глобалне поделе и сукоба ниског интензитета, Совјетски Савез и Сједињене Америч-ке Државе водиле су рачуна да не дође до ескалације и ну-клеарног сукоба. Управо из тог разлога стваране су различите политичке, економске и војне наднационалне институције са циљем повезивања држава око заједничких интереса.

Уједињене нације као најзна-чајнија међународна организа-ција формиране су 1945. године потписивањем Повеље УН у Сан Франциску. Кључни циљеви УН јесу одржавање међународног мира и безбедности, развијање пријатељских односа међу на-родима и остваривање међу-народне сарадње. Потом, фор-мирани су НАТО савез западног блока 1949. године и Варшавски савез Источног блока 1955. годи-не. Након америчког тријумфа у хладном рату и деструкције СССР, НАТО као формално од-брамбени савез наставља са својим радом и проширењем, пре свега на постсовјетски про-стор ка руским границама. Нема сумње да су САД кључна и во-дећа држава у НАТО и да оне ус-меравају процесе унутар орга-низације водећи се сопственим геополитичким интересима. То је био разлог због ког је НАТО опстао и након хладног рата, без обзира на чињеницу да

*Сматрам да су
европске државе
у безизлазној
ситуацији од
тренутка када су
отворено подржале
Украјину, издвајајући
огромна средства за
војну и финансијску
помоћ*

више није постојала безбеднос-на претња на истоку због које је савез и формиран.

У годинама након Другог светског рата формирани су и други савези попут Интерамер-ичког споразума о узајамној помоћи (ТИАР), Споразума о безбедности Аустралије, Новог Зеланда и Сједињених Држа-ва (АНЗУС), Организације цен-тралног споразума (ЦЕНТО) и Асоцијације нација југоисточне Азије (АСЕАН). Свака од наведе-них организација имала је важ-ну улогу у кључним регионима широм света. Међутим, зашто

је важно да истакнемо форми-рање различитих савеза након рата? Пре свега, талас форми-рања различитих наднационал-них савеза указује на потребу да се државе повезују из политич-ких, војно-безбедносних и еко-номско-привредних разлога. Тежишно су савези формира-ни под утицајем САД, због чега тај талас називамо „америчком пактоманијом“, која је заснова-на на англосаксонским геополитичким учењима Николаса Спајкмена. Уколико погледамо на карти које просторе су наве-дени савези обухватили, биће нам јасно да су то у највећој мери приобални простор Евро-азије и западна хемисфера при-казана у Монроовој доктрини.

Приобални простор Евроа-зије је најдинамичнији простор на свету, будући да се ту векови-ма сукобе интереси континен-талних и поморских сила, као и различите цивилизације од Далеког истока, преко Средњег и Блиског истока и Балкана до средње и источне Европе. То је важан контекст који треба да узмемо у обзир када говоримо о формирању наднационалних заједница на тлу Европе, по-себно о оним заједницама које су претходиле формирању Ев-ропске уније. Првенствено, све претходно наведене органи-зације имале су геополитичку улогу у подељеном, биполар-ном међународном поретку и као такве су служиле за контро-лу различитих региона, али и за обуздавање противничке стра-не.

МАРШАЛОВ ПЛАН И ОБНОВА ЕВРОПЕ

Важно је да напоменемо и друге догађаје који су претходи-ли формирању европских зајед-ница. Првенствено, економски план генерала Џорџа Маршала, који је подразумевао економску обнову западне Европе. Ипак, зарад прецизнијег разумевања контекста, навешћу да је пре Маршаловог плана првобит-но разматран план тадашњег америчког министра финан-

Datum: 16.07.2026

Medij: Kompas

Rubrika: Bez naslova

Autori: VANJA GLIŠIN

Teme: Evropska komisija

Napomena:

Površina: 3406

Naslov: EVROPSKA UNIJA NA RASKRŠĆU

Strana: 42

CBET

сија Хенрија Моргантауа, према ком је Немачку требало деиндустријализовати, уништити јој руднике и инфраструктуру, те тако од ње створити искључиво пољопривредну земљу. Британски империјалиста Лео Амери је упозоравао да ће успешне силе бити оне које имају највећу индустријску базу, тј. онај народ који поседује моћ индустрије и моћ проналазаштва и науке биће у стању да порази све друге. То значи да је Немачкој требало онемогућити развој. Међутим, када су амерички стратеги увидели да СССР убрзано шири свој утицај ка западу и да се шири изван граница континента, схватили су да је у борби против те експанзије неопходна снажна централноевропска земља, тј. Немачка. Моргантауов план је повучен и покренут је широко познат Маршалов план, који је подразумевао америчку економску помоћ за обнову Немачке и целе западне Европе. На предлог Џорџа Кенана, Маршал је понудио и Совјетском Савезу учешће у „свеевропском програму опоравка“ који је, међутим, био смишљен тако да буде одбијен, што је додатно продубило јаз између два блока. Историчар Адам Улам је истакао да је покретањем Маршаловог плана хладни рат ушао у фазу ратовања, о чему сведоче сукоби за остварење утицаја у источној Европи и на Блиском истоку.

На крилима обнове западне Европе, 9. маја 1950. године француски министар спољних послова Роберт Шуман представио је декларацију која ће касније постати темељ европских интеграција. Основна идеја била је да се спречи поновни рат у Европи. Формирање Европске заједнице за угаљ и челик 1951. године и идеја заједничке контроле производње угља и челика требало је да елиминише могућност новог француско-немачког сукоба и да постави темеље једног потпуно новог политичког поретка. То је био значајан почетак повезивања европских држава

након рата. Убрзо су формиране Европска економска заједница и Европска заједница за атомску енергију 1957. године. Тиме су постављене основе Матришког уговора из 1992. године, којим је формирана Европска унија. У литератури је ЕУ виђена као најуспешнији процес регионалне интеграције у новијој историји. Деценијама је ЕУ представљала симбол мира, економског развоја, слободног тржишта и демократске консолидације.

Данашња ЕУ суочава се са ратом на њеним источним границама, миграционом кризом, технолошким надметањем великих сила, енергетском неизвесношћу и све израженијим преиспитивањем трансатлантских односа

Током хладног рата Европска економска заједница као важан корак ка формирању заједнице европских држава базирала се на економији као значајној, али не и јединој димензији европских интеграција. Концепт три стуба ЕУ дефинисан Матришким уговором указивао је на знатно шири оквир европских интеграција, као што су заједничке институције, јединствено тржиште, привреда, економија, спољна и безбедносна политика, правосудје, екологија, социјална политика и унутрашњи послови. Ипак, упркос томе, приметно је од краја Другог светског рата да је Европа развијала све аспекте осим војно-безбедносне структуре, која је препуштена НАТО савезу. Таква подела довела је до ситуације да су европске државе ослободене на амерички безбедносни штит од 1945. године до данас, што ствара незавидну

позицију у актуелном међународном контексту. Данашња ЕУ суочава се са ратом на њеним источним границама, миграционом кризом, технолошким надметањем великих сила, енергетском неизвесношћу и све израженијим преиспитивањем трансатлантских односа. То отвара нова питања о будућности ЕУ и перспективи држава које су у процесу приступања, укључујући и Републику Србију.

ЕВРОПСКА УНИЈА У РАЉАМА ГЕОПОЛИТИКЕ

Од периода формирања Европске заједнице за угаљ и челик 1951. године до данас окупљено је 28 држава чланица Европске уније, које су приступале у осам таласа. У међувремену, догодио се Брежњит када је Велика Британија иступила из ЕУ, што је отворило низ питања о статусу и снази саме Уније. Од потписивања Матришког уговора бележимо четири таласа проширења ЕУ. Изузимајући 1995. годину када су Унији приступиле Аустрија, Финска и Шведска, проширење је тежишно обухватало постсоцијалистички простор. Посебно бих истакао велико проширење 2004. године, када је десет држава приступило ЕУ. Простор који је деценијама представљао тампон-зону између истока и запада постао је интегрални део европског политичког простора. Уколико пре тога имамо у виду логику ширења НАТО ка истоку, можемо извести закључак да је велико проширење вођено геополитичком логиком, као што је био случај 2007. године са приступањем Румуније и Бугарске. Унији је последња приступила Хрватска 2013. године и од тада бележимо пад ентузијазма водећих држава чланица за проширење ЕУ. Више пута су најављивани, а потом и одлагани потенцијални датуми нових таласа пријема држава. Државе кандидати о којима се највише говори последњих година јесу Србија и Црна Гора, с тим да је

Datum: 16.07.2026

Medij: Kompas

Rubrika: Bez naslova

Autori: VANJA GLIŠIN

Teme: Evropska komisija

Napomena:

Površina: 3406

Naslov: EVROPSKA UNIJA NA RASKRŠĆU

Strana: 42

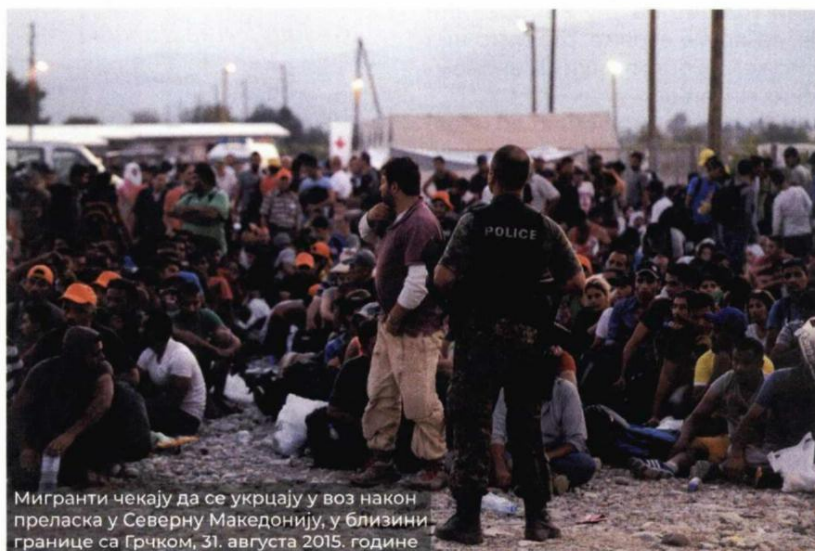
потоња уврштена у буџет ЕУ за период од 2028. до 2034. године. Мишљења сам да ће Црна Гора бити још једна држава која ће вршити притисак на Србију у процесу европских интеграција, уколико, наравно, не дође до одређених промена у међудржавним односима.

Имајући у виду статус ЕУ од 2004. године до данас, с правом постављам питање: „Зашто је ЕУ у раљама геополитике?“ Анализирајући услове које су испуниле Румунија и Бугарска за приступање ЕУ и поредећи то са условима које је испунила Србија, јасно је да су суседне државе испуниле знатно мање услова, али су ипак постале чланице Уније. Да бих то објаснио, позваћу се на Семјуела Хантингтона који је у својој књизи о сукобу цивилизација истакао кључну тезу: „Запад и сви остали“. Та формула се највише тиче Европе и хришћанског народа, будући да је Хантингтон поделио хришћанство на западну цивилизацију (римокатоличанство и протестантизам) и православну цивилизацију. На основу тога, Хантингтон је нацртао границу и одредио које државе имају примат када је у питању приступање западним политичким и војним структурама, пре свега мислећи на НАТО и ЕУ. Према томе, Грчка, Румунија и Бугарска представљају православне аутсајдере у западним структурама, јер је Хантингтонов став да се Европа завршава тамо где се завршава западно хришћанство и почињу ислам и православље. То значи да првенство приликом приступања ЕУ припада оним државама које су културни део Запада, односно западне цивилизације. Румунија и Бугарска нису цивилизацијски део Запада, али су добиле чланство у ЕУ због црноморске обале која је стратешки веома значајна, али и због контроле ширег простора Балкана, како би се онемогућио маневарски простор Русији. Дакле, геополитички разлог је изнад сваког правила, логики, политичке

Мигранти стоје на палуби брода италијанске ратне морнарице „Кимера“ уочи искрцавања у јужној луци Салерно, 22. априла 2015. године

foto: REUTERS

Мигранти чекају да се укрцају у воз након преласка у Северну Македонију, у близини границе са Грчком, 31. августа 2015. године

foto: REUTERS

Грчка – острво Лезбос, 11. октобар 2015. Хиљаде миграната свакодневно је пристизало на обале острва Лезбос из суседске Турске, удаљене свега четири наутичке миље

foto: ZUMA Press Wire via Reuters Connect

Datum: 16.07.2026

Medij: Kompas

Rubrika: Bez naslova

Autori: VANJA GLIŠIN

Teme: Evropska komisija

Napomena:

Površina: 3406

Naslov: EVROPSKA UNIJA NA RASKRŠĆU

Strana: 42

изјаве, обећања, веровања и надања. Због тога је моја теза: „Геополитички разлог и остало“.

Мишљења сам да је талас пактоманије након Другог светског рата условио повезивање европских држава у заједнице које ће претходити формирању ЕУ. Иако је Унија данас велики економски блок са око 450 милиона становника, са снажном привредом, индустријом, образовним и научним капацитетима, она се суочава са бројним проблемима који њену функционалност доводе у питање. Велико проширење 2004. године представљено је, са једне стране, као најважнији интеграциони процес на тлу Европе, али је, са друге стране, отворио низ сложених политичких и економских питања.

То је посебно дошло до изражаја током светске економске кризе 2008. године, мигрантске кризе од 2015. године, пандемије коронавируса, руско-украјинског сукоба и америчко/израелско-иранског сукоба. Мигрантска криза из 2015. године била је тест способности Уније да делује као јединствен политички простор. Више од милион људи који су у кратком периоду стигли на европско тло открили су дубоке разлике између држава чланица у погледу расподеле одговорности и заштите спољних граница. Последњих година широм Европе расте подршка странкама које инсистирају на строжој контроли граница, рестриктивнијој миграционој политици и већем степену националног суверенитета. Немачка, Француска, Италија, Холандија, Аустрија и Шведска сведоче да је питање миграција постало један од кључних фактора који обликују изборне резултате и политичке коалиције. Такође, Мађарска и Словачка све чешће су наглашавале потребу очувања националног суверенитета у областима миграција, енергетике, спољне политике и породичне политике. Због тога је неизоставно указати на то да су велики глобални по-

треси утицали на јачање десне политичке опције унутар ЕУ, раст евроскептичних покрета и одлагање евроинтеграцијских процеса на неодређено време. Балкан тако остаје једини регион који се већински налази у процесу европских интеграција. Имајући у виду да је Балкан зона укрштања различитих утицаја (кинески, руски, турски...), геополитички је логично да ЕУ, уколико жели стабилније позиционирање на овом простору, треба да integriше балканске државе у своје институционалне оквире.

*Мишљења сам да
ће Црна Гора бити
још једна држава
која ће вршити
притисак на Србију
у процесу европских
интеграција, уколико,
наравно, не дође до
одређених промена
у међудржавним
односима*

У контексту безбедности, стиче се утисак да су водеће државе чланице ЕУ од почетка руско-украјинског сукоба примат дале питањима безбедности и одбране, што је евидентно

у најважнијим документима ЕУ последњих неколико година. То се најјасније види у Стратешкој агенди Европске уније за период од 2024. до 2029, коју је усвојио Европски савет. За разлику од ранијих стратегија у којима су економски развој и институционалне реформе били у првом плану, нови документ као приоритете дефинише јачање европске безбедности, повећање одбрамбених капацитета, технолошку конкурентност и заштиту критичне инфраструктуре. Још значајнији корак представља Бела књига „European Defence – Readiness 2030“, коју су Европска комисија и високи представник ЕУ представили у марту 2025. године. Документ полази од процене да је Европа деценијама недовољно улагала у одбрану и да је неопходно изградити способност за ефикасно одвраћање потенцијалних претњи. Посебан акценат стављен је на заједничку набавку наоружања, развој европске одбрамбене индустрије, противваздушну и противракетну одбрану, беспилотне системе, вештачку интелигенцију, сајбербезбедност и војну мобилност. То је веома важно, посебно у тренутку када је НАТО најавио повећање буџета држава чланица на 5 одсто БДП за одбрану и безбедност до 2035. године. Тренд појачане

Присталице Брегзита машу заставама Уједињеног Краљевства током прославе у улици Парламент у Лондону, 31. јануара 2020. године

photo: David Cliff via Reuters Connect

Формирање Европске заједнице за угљ и челик 1951. године и идеја заједничке контроле производње угља и челика требало је да елиминисе могућност новог француско-немачког сукоба и да постави темеље једног потпуно новог политичког поретка

није било толико непосредних опасности. Данас, када је извесно да се свет налази у процесу наступајућег мултиполаризма и када је Сједињеним Државама веома важно да укључе своје савезнике у активне сукобе како би смањиле притиске на своје механизме, показују се слабости ЕУ, али и НАТО. Отуда најава америчке администрације да ће се у периоду до 2035. године терет одбране Европе пренети на европске државе. То ће свакако утицати на будуће процесе придруживања, јер уколико Унија буде оптерећена безбедносним проблемима, питање је колико ће улагати енергије у проширење. Свака нова чланица усложњава функционисање ЕУ и оптерећује европске механизме, због чега сматрам да је велико проширење 2004. године оставило значајне последице по читав ЕУ систем. Проширења ЕУ која су вођена искључиво геополитичком логиком преобликовала су улогу Уније, која је од 2004. године постала својеврсни блок одвраћања Русије, управо онако како су САД замислиле када су обнављале Европу Маршаловим планом. Анализирајући те процесе, мишљења сам да они појашњавају констатацију да је „Европска унија била лепа док је трајала“, односно да је ЕУ трајала до геополитичког проширења. ■

милитаризације утиче на промену идентитета ЕУ, која је од инсистирања на миру и просперитету дошла у ситуацију да све више говори о војној индустрији и одвраћању.

Ипак, сматрам да ЕУ још увек нема капацитете да обезбеди стратешку аутономију, будући да је зависност од америчког безбедносног штита веома велика. Рат у Украјини је значајан показатељ да европске државе без америчке војне, обавештајне и логистичке подршке не могу да одговоре на изазове и претње на истоку Европе. Због тога сматрам да су европске државе у безизлазној ситуацији од тренутка када су отворено

подржале Украјину, издвајајући огромна средства за војну и финансијску помоћ. Ситуација је додатно усложњена након почетка рата са Ираном, будући да Европа нема довољно енергената за своје потребе, а конфронтација са Русијом и Ираном ствара изразиту енергетску зависност од САД. То је позиција у раљама геополитике, са веома суженим маневарским простором и без могућности формулисања стратешке аутономије.

Напоследку, ситуација у којој се налази ЕУ најсложенија је од њеног оснивања. Објашњење је једноставно, ЕУ је основана у периоду када су САД биле *par excellence* глобална сила и када